

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เนื่องจากประเทศสหรัฐอเมริกาได้ให้การคุ้มครองเทคโนโลยีชีวภาพภายใต้กฎหมายสิทธิบัตรอย่างกว้างขวางที่สุด กล่าวคือ ตั้งแต่จุลชีพจนถึงพืช และสัตว์โดยมีแนวโน้มสำคัญต่อการให้สิทธิบัตรต่อมนุษย์และยังก่อแรงผลักดันตลอดเวลาให้ประเทศไทยแก้ไขกฎหมายสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 เพื่อให้คุ้มครองแก่พืช สัตว์ และกระบวนการทางชีววิทยาในการผลิตพืชและสัตว์นั้น อันเป็นข้อยกเว้นการให้สิทธิบัตรตามมาตรา 9 (3) และการผลักดันยิ่งทวีความรุนแรงขึ้นเมื่อได้มีความพยายามของประเทศพัฒนาแล้ว โดยเฉพาะประเทศสหรัฐอเมริกา ได้นำปัญหาของสิทธิบัตรเข้าไปเจรจาในเวทีการค้า GATT ทั้งนี้ผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าเทคโนโลยีชีวภาพไม่สมควรเป็นองค์วัตถุที่จะได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายสิทธิบัตร ดังนี้

1. ลักษณะความก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี โดยเฉพาะเทคโนโลยีชีวภาพไม่ควรได้รับการสนับสนุนโดยกฎหมายสิทธิบัตร เนื่องด้วยแนวคิดทางปรัชญาวิทยาศาสตร์ของ Sir Karl Popper "วิทยาศาสตร์เริ่มต้นด้วยปัญหาและจบลงด้วยปัญหา" ซึ่งกฎหมายสิทธิบัตรจะเป็นตัวไปหยุดขั้นตอนที่ยังไม่สิ้นสุดของวิทยาศาสตร์ เพื่อนำมาสู่ทางปฏิบัติอันเป็นการนำปัญหาทั้งหลายสู่สังคมในทุกรูปแบบ อาทิ ผลกระทบต่อสมดุลย์ในระบบนิเวศ การทำลายความนับถือแห่งความหมายของ "ชีวิต" เป็นต้น

2. แนวคิดพื้นฐานและสาระแห่งกฎหมายสิทธิบัตรมีจุดมุ่งหมายทางเศรษฐกิจ และลักษณะความมีชีวิตของเทคโนโลยีชีวภาพ อันเป็นลักษณะสำคัญยิ่งที่ทำให้การคุ้มครองภายใต้สิทธิบัตรก่อปัญหาทางจริยธรรม และปรัชญาแห่งชีวิต แม้จะมีความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีชีวภาพสักเพียงใด รากฐานของชีวิตก็อยู่นอกเหนือขอบเขตทางวิทยาศาสตร์ ที่จะนำมาขอจดสิทธิบัตรในฐานะของผู้สรรสร้างได้

3. จากกรณีศึกษาประเทศสหรัฐอเมริกา การพิจารณาตัดสินให้เป็นองค์วัตถุภายใต้กฎหมายสิทธิบัตร เป็นเพียงการตีความและขยายความโดยศาล และออกวิธีปฏิบัติมาเสริมเท่านั้น

โดยมิได้พิจารณารากฐานและความแตกต่างที่แท้จริงของสิ่งที่ให้คุ้มครอง ซึ่งก่อให้เกิดความเคลือบคลุมต่อการใช้กฎหมาย และปัญหาของการให้สิทธิบัตรต่อสิ่งมีชีวิต

4. การพิจารณาตัดสินให้อยู่ภายใต้กฎหมายสิทธิบัตร กระทำไปด้วยคะแนนเพียง 5 ต่อ 4 เสียงเท่านั้น แต่ได้มีการอาศัยคำตัดสินดังกล่าว ขยายความคุ้มครองไปสู่พืช และสัตว์ และได้ก่อบรรณวินัยสำคัญต่อการให้สิทธิบัตรต่อมนุษย์อีกด้วย อันเป็นการกระทบต่อความสงบเรียบร้อยของสังคม นอกจากนี้ยังเปิดโอกาสให้ผู้นำทางเศรษฐกิจและผู้นำทางวิทยาศาสตร์

5. ประโยชน์ของเทคโนโลยีชีวภาพที่มีต่อมนุษย์ในด้านสำคัญต่าง ๆ คือ การแพทย์ เกษตรกรรม เกษตรกรรม ซึ่งสิ่งเหล่านี้ไม่ควรอยู่ภายใต้กฎหมายที่มีความมุ่งประสงค์ทางเศรษฐกิจแต่เพียงอย่างเดียวโดยเพิกเฉยต่อผลกระทบในด้านต่าง ๆ

อย่างไรก็ตามประเทศไทยเป็นประเทศที่มีแนวโน้มและศักยภาพที่สำคัญต่อการพัฒนาทางเทคโนโลยีชีวภาพ อีกทั้งยังตระหนักถึงประโยชน์และความสำคัญในการใช้เทคโนโลยีดังกล่าว นอกจากนี้ ยังเล็งเห็นผลเสียหายที่จะเกิดขึ้นทั้งจากเทคโนโลยีและการให้ความคุ้มครองภายใต้กฎหมายสิทธิบัตรดังได้พิจารณาข้างต้น จึงสมควรที่จะได้รับการพิจารณาให้ความคุ้มครองทางด้านกฎหมายในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งที่มีใช้กฎหมายสิทธิบัตร

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

ทำความเข้าใจต่อปัญหาจากการให้การคุ้มครองเทคโนโลยีชีวภาพภายใต้กฎหมายสิทธิบัตร เพื่อนำมาเป็นแนวคิดในการพิจารณากฎหมายคุ้มครองเทคโนโลยีชีวภาพในประเทศไทยต่อไป ซึ่งในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ผู้เขียนมีเจตนาต่อความพยายามที่จะเสนอแนวคิดและการพิจารณาในรูปแบบใหม่ แทนที่จะวิเคราะห์ในเชิงกฎหมายอย่างเดียว โดยการนำปรัชญาทางวิทยาศาสตร์มาพิจารณาร่วมด้วย แต่ทั้งนี้ก็เป็นกรวิเคราะห์บนพื้นฐานของการอ้างอิงหลักฐานทางเอกสารที่ผู้เขียนสามารถจะค้นคว้ามาได้ตามระยะเวลาและความเหมาะสมตามหลักสูตรมหาบัณฑิต

สมมติฐานในการศึกษา

เทคโนโลยีชีวภาพมีลักษณะที่แตกต่างจากเทคโนโลยีอื่นที่ได้รับการคุ้มครองภายใต้กฎหมายสิทธิบัตร จึงต้องมีปัจจัยพิเศษในการพิจารณากฎหมายคุ้มครองเทคโนโลยีชีวภาพ

ขอบเขตของการศึกษา

เป็นการศึกษาปัญหาของการนิพากษาตัดสินให้เทคโนโลยีชีวภาพเป็นองค์วัตถุที่ได้รับ ความคุ้มครองภายใต้กฎหมายสิทธิบัตร ดังนั้น จึงยกกรณีศึกษาประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็น ประเทศที่ให้สิทธิบัตรต่อเทคโนโลยีชีวภาพอย่างกว้างขวางที่สุด ตั้งแต่จุลชีพจนถึงพืชและสัตว์ โดยมีแนวโน้มสำคัญต่อการได้สิทธิบัตรมนุษย์ ทั้งนี้ เพื่อแสดงผลแห่งความไม่เหมาะสมและชี้แจง ปัญหาได้อย่างชัดเจน อันจะนำมาพิจารณาเป็นปัจจัยในการออกกฎหมายในรูปแบบอื่นเพื่อ คุ้มครองเทคโนโลยีชีวภาพในประเทศไทยต่อไป

การพิจารณาเป็นการยกประเด็นของความไม่เหมาะสมในด้านต่าง ๆ คือ ปัจจัย ทางกฎหมาย ปัจจัยทางเศรษฐกิจ และปัจจัยทางปรัชญาวิทยาศาสตร์ อย่างไรก็ตาม ปัญหา ในรายละเอียดของแต่ละด้านก็เป็นเรื่องที่น่าสนใจแต่มิได้นำมาพิจารณาในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เนื่องด้วยข้อจำกัดทางด้านเวลา เนื่องจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นกรณีวิเคราะห์อย่างสหสาขาวิชา ดังนั้นผู้เขียนมีความจำเป็นต้องจำกัดขอบเขตเพิ่มเติมในการศึกษาของแต่ละบท เพื่อความชัดเจน ในการตอบคำถามของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

บทที่ 1 ก. แม้ว่าจะเป็นวิทยานิพนธ์ในสาขานิติศาสตร์ แต่ได้นำแนวคิดทาง ปรัชญาวิทยาศาสตร์ไว้ในบทแรก เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของผู้เขียนที่ต้องการเสนอ แนวคิดและมุมมองแบบใหม่ ซึ่งนำปรัชญาทางวิทยาศาสตร์เป็นฐานของการวิเคราะห์ และ เชื่อมโยงในประเด็นทางกฎหมาย และประเด็นทางเศรษฐกิจในบทต่อ ๆ ไป

ข. การนำ Sir Karl Popper นักปรัชญาวิทยาศาสตร์ผู้ยิ่งใหญ่และมีอิทธิพลในแวดวงวิทยาศาสตร์และในสาขาอื่น ๆ นั้น เพื่อความชัดเจนของการอ้างอิง เนื่องจากเอกสารและหนังสือที่ผู้เขียนได้ค้นคว้า เพื่อให้ในวิทยานิพนธ์เล่มนี้ได้แสดงถึงอิทธิพล ของ Popper ที่มีต่องานเขียนเหล่านี้

ค. อย่างไรก็ตามในส่วนงานของ Popper ที่ผู้เขียนได้นำมานั้น ได้เห็นว่า สามารถจะนำมาอธิบายในประเด็นปัญหาที่ผู้เขียนต้องการนำเสนอได้เป็นอย่างดี มี Heuristic value) ซึ่งผู้เขียนไม่มีเจตนานำมาใช้อย่างการวิเคราะห์วิจารณ์ในงานของ Popper

ง. ตัวอย่างที่ผู้เขียนยกมาประกอบนั้นก็เพื่อชี้ให้เห็นถึงปัญหาที่เกิดขึ้น จากทฤษฎีในลักษณะต่าง ๆ เท่านั้น โดยไม่มีเจตนาจะชี้แจงปัญหาเรื่องใด ๆ เรื่องหนึ่ง อย่างเฉพาะเจาะจง เช่น กรณีตัวอย่างปัญหาที่เกิดขึ้นจากทฤษฎีทางชีววิทยา ที่ผู้เขียนได้

ยกประเด็นในเรื่องถึงผลกระทบลัทธิทางการปกครองของประเทศรัสเซีย แต่มิได้วิเคราะห์
ในเรื่องของการเมืองการปกครองของประเทศรัสเซีย

บทที่ 2 ก. ส่วนของกฎหมายสิทธิบัตรพิจารณาเฉพาะแนวคิดพื้นฐานและองค์ประกอบ
ของการเป็นองค์วัตถุตามกฎหมายสิทธิบัตร

ข. ในส่วนของ GATT นั้น เพื่อย้ำให้เห็นถึงลักษณะของการเป็น
เครื่องมือปกป้องผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของกฎหมายสิทธิบัตรเท่านั้น และเพื่อให้เห็นลักษณะ
ความเชื่อมโยงต่อแรงกดดันที่ประเทศสหรัฐมีต่อประเทศไทยในการแก้ไขกฎหมายสิทธิบัตร
ซึ่งนี้มิได้พิจารณาเหตุผลและข้อโต้แย้งของประเทศไทยต่อสหรัฐอเมริกาต่อปัญหาการแก้ไข
กฎหมายสิทธิบัตร

ค. กฎหมายเฉพาะต่อการคุ้มครองสิ่งมีชีวิต ซึ่งได้แก่ พืช นั้น
แสดงไว้เพื่อให้เห็นว่าพืชมีกฎหมายเฉพาะอยู่แล้วเท่านั้น แม้ว่า Plant Patent Act 1930
จะเป็นการคุ้มครองในรูปสิทธิบัตร แต่ก็มีข้อผ่อนปรนมากกว่ากฎหมายสิทธิบัตรทั่วไป ซึ่ง
กฎหมายเฉพาะเหล่านี้ได้คำนึงถึงความจำเป็นทางสังคม และลักษณะของพืชอยู่แล้ว

ง. ในส่วนของเทคโนโลยีชีวภาพ ผู้เขียนมิได้พิจารณาในฐานะของ
การเป็นนักชีววิทยาที่จะมองความไม่เหมาะสมในเชิงวิทยาศาสตร์ แต่ได้พิจารณาในฐานะ
ของนักกฎหมายที่ได้ศึกษาเทคโนโลยีชีวภาพมาเพียงพอที่จะนำมาใช้ในวิทยานิพนธ์นี้ อย่างไรก็ดี
ในประเด็นการวิเคราะห์ทางชีววิทยา ผู้เขียนได้นำมาจากการที่ได้มีการวิเคราะห์โดย
นักชีววิทยาแล้ว

บทที่ 3 ก. การนำคำนิพจนานุกรมมาแสดงนั้น ไม่มีเจตนาจะลวงละเมิดข้อ
ตัดสิน หากแต่นำมาแสดงเพื่อให้เห็นลักษณะและเหตุผลของการพิจารณาเท่านั้น

ข. การพิจารณาจากคดี Diamond v. Chakrabarty เพราะผู้เขียน
เห็นว่า เป็นคดีหลักที่ใช้เป็นจุดเริ่มในการขยายความคุ้มครองสู่รูปแบบของสิ่งมีชีวิตชั้นสูงอื่น ๆ

ค. การขยายความคุ้มครองสู่พืช สัตว์ และแนวโน้มนุชนุษย์ ที่แสดงไว้
ในบทนี้ เพื่อให้เห็นอิทธิพลของคำนิพจนานุกรมเท่านั้น ส่วนการพิจารณาผลกระทบในด้านต่าง ๆ
จะได้นำไปกล่าวไว้ในบทที่ 1 ในหัวข้อ Gene Revolution

บทที่ 4 ก. ในส่วนของบรรทัดฐานทางวิทยาศาสตร์ นั้น เพื่อแสดงให้เห็นถึงลักษณะของแรงจูงใจในแวดวงวิทยาศาสตร์ที่มีต่อความรู้ และที่มีต่อความสนใจในการค้นคว้าวิจัยและพัฒนา โดยไม่จำเป็นต้องอาศัยแรงจูงใจจากกฎหมายสิทธิบัตร ซึ่งมีได้นำมากล่าวไว้ในลักษณะเทียบเคียงหรือวิเคราะห์ผลกระทบของสิทธิบัตรที่มีต่อบรรทัดฐานทางวิทยาศาสตร์ แม้ว่าประเด็นดังกล่าวจะน่าสนใจและสมควรศึกษาค้นคว้าต่อไป แต่มิใช่เป็นประเด็นของการนำมาพิจารณาในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

ข. การพิจารณาเรื่องสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิใน ประเด็นที่มีการตั้งข้อได้เปรียบในสัญญาอนุญาตให้ใช้สิทธิที่มีต่อเทคโนโลยีชีวภาพ

วิธีดำเนินการวิจัย

เป็นการวิจัยจากเอกสารทั้งหมด ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเอกสารภาษาอังกฤษ เนื่องจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้ทำการศึกษาปัญหาที่เกิดขึ้นในประเทศสหรัฐอเมริกา อันเป็นประเทศที่มีวิวัฒนาการทางด้านเทคโนโลยีชีวภาพและการให้ความคุ้มครองภายใต้กฎหมายสิทธิบัตร อย่างเด่นชัด และได้ดำเนินมาเป็นเวลานาน ดังนั้นจึงมีเอกสารมากมายที่แสดงข้อคิดเห็น วิเคราะห์วิจารณ์ ที่มีประโยชน์อย่างยิ่งในการที่จะนำมาพิจารณาตามประเด็นที่กำหนดไว้ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

เอกสารบางส่วนอาจไม่ปรากฏในเชิงบรรณของวิทยานิพนธ์ เนื่องจากผู้เขียนใช้เป็นเอกสารเพื่อทำความเข้าใจเบื้องต้น และเนื่องด้วยข้อจำกัดของเนื้อที่ในการเขียนเชิงบรรณ อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนก็ได้ระบุไว้ในบรรณานุกรมด้วย เพื่อเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจในการค้นคว้าต่อไป

เอกสารทั้งหลายได้จากห้องสมุดต่าง ๆ ทั้งในประเทศ และต่างประเทศ โดยผ่านระบบการยืมระหว่างห้องสมุดระหว่างประเทศ (Inter-Library Loan Request) นอกจากนี้ ผู้เขียนยังได้รับการอนุเคราะห์จากเพื่อนสนิทของผู้เขียนในการค้นคว้าเอกสารและหนังสือจากต่างประเทศอีกด้วย

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ในฐานะที่ประเทศไทยได้รับแรงกดดันจากประเทศสหรัฐอเมริกาให้แก่ฯ พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ยกเลิกข้อยกเว้นตามมาตรา 9(3) ว่าด้วย "สัตว์ นิช และกระบวนการทางชีววิทยาในการผลิตพืชหรือสัตว์นั้น" ซึ่งในส่วนนี้ ประเทศสหรัฐอเมริกาได้จัดการให้อยู่ภายใต้การคุ้มครองกฎหมายสิทธิบัตรแล้วในนามของ เทคโนโลยีชีวภาพ จากสถานการณ์ดังกล่าวผู้เขียนได้พิจารณาเห็นว่าเทคโนโลยีชีวภาพ ไม่สมควรอยู่ภายใต้การคุ้มครองของกฎหมายสิทธิบัตร ดังนั้นการพิจารณาประเด็นตามวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะช่วยเสริมสร้างความเข้าใจต่อความเสียหายและปัญหาของการคุ้มครองเทคโนโลยีชีวภาพ ภายใต้กฎหมายสิทธิบัตร เพื่อแสดงเจตนาไม่รับแรงกดดันดังกล่าว
2. ในฐานะที่ประเทศไทย กำลังอยู่ในจุดของทางเลือกการให้ความคุ้มครองทางกฎหมาย เนื่องจากมีแนวโน้มสำคัญในการพัฒนาทางเทคโนโลยีชีวภาพ ดังนั้นแนวคิดสำคัญที่เสนอไว้ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะได้เป็นข้อพิจารณาที่ดีในการเตรียมหาแนวทางการคุ้มครองทางกฎหมายภายในรูปแบบอื่นที่เหมาะสมและสอดคล้องกับลักษณะความมีชีวิต ผลกระทบทางสังคม และสิ่งแวดล้อมและการตอบสนองต่อความรู้ความสามารถของผู้ทำวิจัยและพัฒนา
3. ในฐานะที่ประเทศไทยอยู่ในช่วงการเผชิญกับการรับและพัฒนาเทคโนโลยีใหม่ๆ โดยเฉพาะด้านเทคโนโลยีชีวภาพ ซึ่งในความหมายหนึ่งถือว่าเป็นความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ที่สำคัญ อย่างไรก็ตาม การพิจารณาและตระหนักถึงแนวคิดในการพิจารณาในเชิงปรัชญาวิทยาศาสตร์ตามที่วิเคราะห์ไว้ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จะเป็นการทบทวนความคิดที่มีต่อความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี อย่างมีถ้อยพินิจระแวดระวังและด้วยความไตร่ตรองที่ดี เพื่อรู้เท่าทันต่อผลกระทบหรือผลสะท้อนของความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์นั้น ในอันที่จะไม่นำไปอยู่ภายใต้การสนับสนุนความก้าวหน้าโดยกฎหมายสิทธิบัตร ซึ่งในตัวของมันเองแล้ว เฝือกเฉยต่อผลกระทบที่มีต่อสังคม และยังเป็นตัวนำผลงานในห้องทดลองสู่ทางปฏิบัติ ทั้ง ๆ ที่ผลที่ได้มานั้นยังไม่จบต่อปัญหาในตัวของมัน การทำความเข้าใจต่อสิ่งดังกล่าวนี้จะส่งผลไปถึงการวางนโยบายทางสังคมและกฎหมายที่ดีเพื่อตอบสนองต่อความสงบสุข และเป็นการพัฒนาที่ถูกต้องของประเทศต่อไปในอนาคต